

DE LA ACEIAȘI AUTORI, BESTSELLERUL NEW YORK TIMES
PLATON ȘI UN ORNITORINC ÎNTRĂ ÎNTR-UN BAR...

Heidegger și un hipopotam intră pe Poarta Raiului

SĂ ÎNȚELEM FILOZOFIA

- PRIN GLUME -

Thomas Cathcart & Daniel Klein

• I •

Ai murit!
Ce te faci?

În mod sigur, undeva e o greșeală

Hei, Daryl, noi tot mai așteptăm răspunsul tău. Chiar crezi că o să mori?

Păi, normal, știu că toată lumea moare. Frank Sinatra a murit. Și Norman Mailer. Ca să nu mai zic de Napoleon, Harry Truman, Gînghis Han, precum și mătușa soției mele, Edna. Deci e logic că o să mor și eu într-o zi. Știu asta așa cum știu că merele cad în jos, și nu în sus.

Bun, Daryl. Bine spus. Dar nu ne înțelege greșit, nu vorbim despre gîndirea ta științifică de secol XXI, care spune lucrurilor pe nume. Nu, vorbim despre conștiința ta obișnuită, care stă de vorbă cu noi aici, pe terasă. În momentul ăsta, chiar crezi că zilele tale sunt numărate, că fiecare clipă care trece se scade din clipele care ți-au fost sortite ca ființă umană? Că, atunci când vei ajunge la ultima clipă, vei înceta să exiști în toate sensurile posibile ale existenței?

Ce spui? Nu mormăi, Daryl. Știm că e o întrebare descurajatoare, dar poate reușim să te ajutăm.

Noi am zice că, în adâncul inimii tale, nu crezi cu adevărat că o să mori. Iar asta pentru că ești o persoană civilizată. Nu e nimic rușinos în asta – cel puțin nu deocamdată. Noi, oamenii, avem o problemă cu acceptarea și digerarea acestui fapt evident. Așa că, în fiecare moment, în fiecare zi, *negăm* propria mortalitate. De fapt, e destul de ușor să facem asta, cu tot ajutorul pe care îl primim de la structurile sociale și tradițiile societății în care se întâmplă să trăim.

În opera sa capitală, *The Denial of Death*, Ernest Becker, un antropolog cultural din secolul al XX-lea, scria că, deși știm *obiectiv* că suntem muritori, ne construim tot felul de scheme pentru a evita acest adevăr devastator. (Becker a murit cu doar două luni înainte de a primi premiul Pulitzer pentru cartea sa – un exemplu perfect de moarte prematură.)

De ce dorim să negăm mortalitatea este evident: gândul morții ne înspăimântă! Ne creează angoasa supremă. Numai gândul că suntem aici doar pentru o perioadă scurtă de timp și că, atunci când plecăm, plecăm pentru totdeauna ne dă fiori. Cum putem să ne bucurăm de viață când auzim mereu ceasul propriei vieți ticăindu-ne zgomotos în urechi?

Conform lui Becker, singurul mod în care majoritatea dintre noi fac față situației este amăgirea – de fapt, Marea Amăgire. Marea Amăgire este motorul principal al omului – mult mai puternic decât instinctul sexual, spune el – și dă naștere „ideologiilor nemuririi“, structuri de credințe iraționale care ne oferă o cale să credem că suntem nemuritori.

Mai există și strategia mereu la modă de a ne identifica cu un trib, cu o rasă sau cu o națiune care trăiește la nesfârșit în viitorul nedefinit, noi făcând într-un fel sau altul parte din ea. Apoi mai avem ideologia nemuririi-prin-artă, în care artistul își vede opera trăind la nesfârșit, și prin urmare se vede și pe sine imortalizat în panteonul Marilor Artiști sau, cel puțin, ca o semnătură în partea de jos a unui peisaj la apus, atârnat în colțul mansardei nepoților.

Apoi mai avem ideologiile *premium* de nemurire, întruchipate de marile religii ale lumii, prin care se promite nemurirea sub forma unei participări la energia cosmică (în Est) sau a unei călătorii line spre reunirea cu Iisus (în Vest). Pe o treaptă inferioară apare ideologia nemuririi-prin-bogăție. Aceasta ne oferă un scop strașnic în viață, cu care ne putem trezi în fiecare dimineață: să facem cât mai mulți bani. Iată cum nu trebuie să ne gândim la Linia de Finiș.

Bogăția ne ajută să devenim și membrii unei comunități care va dăinui: clubul exclusivist al celor care mișcă lumea. Avem parte și de un bonus – putem să transmitem o parte din noi, bănuții noștri, către generația următoare.

Dar *caveat emptor!* (Sau, dacă nu ești din Roma antică: „Mare atenție, cumpărătorule!“)

Când Bob a aflat că urma să moștenească o avere după moartea tatălui său bolnav, decise că avea nevoie de o femeie cu care să se bucure de ea. Așa că, într-o seară, se duse într-un bar și îi ieși în cale cea mai frumoasă femeie pe care o văzuse vreodată.

„Ar fi trebuit să cumpăr mai multe chestii inutile.“

Frumusețea ei îi tăie răsuflarea. „Poate că arăt ca un tip oarecare“, îi spuse el în timp ce se îndrepta spre ea, „dar în maximum o săptămână-două tata o să moară și o să moștenesc douăzeci de milioane de dolari“.

Impresionată, femeia merse cu el acasă în seara respectivă. După trei zile, era deja mama lui vitregă.

Calea „alege-banii“ oferă și o altă metodă foarte populară de a atinge nemurirea: donațiile către o instituție nemuritoare, de preferat una care să îți afișeze numele pe fațada clădirii, sau pur și simplu eliminarea intermediarilor și construirea unui monument pentru propria faimă.

Dar înainte să presupui că jurământul sărăciei (sau cel puțin al unui salariu mediu) te va scoate din impas, mai gândește-te, spune Becker. În continuare probabil că urmărești vreun obiectiv pământesc care te fraierește să crezi că ești aici pentru totdeauna. Să zicem că încerci să fii „la modă“ sau „un ascet“ sau un „inițiator de curente“ – e totuna. În continuare te lași păcălit de Marea Amăgire că o păcălești pe Doamna cu Coasa adoptând un rol care îți transcende individualitatea nesemnificativă și de speriat și te face „mai mare decât viața“... sau moartea.

Sustinem aceste amăgiri prin simplul fapt că suntem civilizați, pretinde Becker. Aproape fiecare civilizație și-a dezvoltat o ideologie general acceptată a nemuririi. De fapt, aceste ideologii reprezintă funcția de bază a unei culturi. Fără ele, am înnebuni cu toții din cauza angoasei în fața morții, iar societatea ar intra în colaps. Ne-am întoarce la legea junglei. Negarea morții este strategia de supraviețuire a civilizației!

S. GROSS

E mai ușor să susținem o iluzie dacă e împărtășită cu alții din aceeași cultură, sau, și mai bine, cu cei din propria casă. Gândiți-vă puțin la iluzia comună a Clarei și a soțului ei.

Clara se duce la psihiatru și spune: „Domnule doctor, trebuie să faceți ceva în legătură cu soțul meu – crede că a devenit frigider!“

„Nu m-aș îngrijora prea tare“, spuse doctorul. „Mulți oameni suferă de iluzii inofensive. O să treacă.“

„Dar, domnule doctor, nu înțelegeți“, insistă Clara. „Doarme cu gura deschisă, iar pe mine beculețul nu mă lasă să adorm.“

Din păcate, ideologiile nemuririi ne fac să ne purtăm urât. Atunci când ne asumăm una dintre ideologii și o învestim cu sensul personal cel mai înalt, avem o problemă să ne confruntăm cu alte popoare care au ideologii diferite. Vedem asta deseori în înfruntările dintre religiile lumii, iar toată treaba asta prezintă o problemă majoră: nu pot fi adevărate toate ideologiile nemuririi, prin urmare ideologiile celorlalți trebuie să fie eronate.

Dar civilizația ne-a oferit un remediu și pentru asta: *Omoară-i pe netrebnici!* După ce mor, n-au cum să ne mai amenințe propriul simț al nemuririi. Din perspectiva noastră e perfect!

Multă cerneală a curs pentru tot sângele vărsat în numele unei anumite doctrine religioase și al ideologiei nemuririi specifice ei. În cartea sa, *Dumnezeu nu este mare. Cum*

*„Ai ales religia greșită și cu asta, basta.
Nu are rost să ne certăm.“*

otrăvește religia totul¹, biblia mișcării „noului ateism“, Christopher Hitchens face un inventar complet al tuturor crimelor împotriva umanității comise pentru menținerea supremației proprii religii. Dar actorul de comedie suprarealist Emo Philips are o scenetă ce rezumă perfect întreaga chestiune.

Treceam pe un pod într-o zi, când văd un om care stătea pe margine, gata să sară. Așa că alerg spre el și strig: „Oprește-te! Nu face asta!“

„De ce nu?“ întrebă el.

„Păi, sunt atâtea lucruri pentru care merită să trăiești!“

„Cum ar fi?“

„Păi... ești un om religios?“

Spune că da.

La care eu zic: „Și eu! Vezi? Avem deja foarte multe în comun, așa că hai să discutăm despre asta. Ești creștin sau budist?“

„Creștin.“

„Și eu! Ești catolic sau protestant?“

„Protestant.“

„Și eu! Ești adept al bisericii episcopaliene sau baptiste?“

„Baptiste.“

„Uau! Și eu! Și ești adeptul Bisericii Baptiste a lui Dumnezeu sau al Bisericii Baptiste a Domnului?“

„Al Bisericii Baptiste a lui Dumnezeu!“

„Și eu! Dar ești adeptul Bisericii Baptiste a lui Dumnezeu originale, sau al Bisericii Baptiste a lui Dumnezeu reformate?“

„Sunt adeptul Bisericii Baptiste a lui Dumnezeu reformate!“

„Și eu! Ești adeptul Bisericii Baptiste Reformate a lui Dumnezeu după reforma din 1879 sau după reforma din 1915?”

La care el răspunde: „Sunt adeptul Bisericii Baptiste Reformate a lui Dumnezeu după reforma din 1915!”

Atunci i-am spus: „Mori, eretic netrebnic!” Și l-am împins de pe pod.

Philips are o versiune și mai scurtă (dacă n-ai timp de pierdut):

Probabil momentul cel mai dificil din viața cuiva este atunci când e nevoit să omoare pe cineva drag pentru că este diavolul.

ILUZIA UNUI GÂNDITOR ESTE ÎNȚELEPCIUNEA ALTUIA

Afirmația lui Becker conform căreia negarea morții este Marea Amăgire a omenirii are un pedigrî impresionant. În scurtul său tratat *The Future of an Illusion*, părintele psihanalizei și mama inconștientului, Sigmund Freud, a enumerat frica de moarte printre principalii factori care conduc oamenii la crearea și apărarea iluziei zeilor și religiei. Deoarece suntem neajutorati în fața iminenței morții, inconștientul nostru inventează o figură-paternă-în-ceruri care să ne ajute să facem față neantului. În mod convenabil, Tăticul din Ceruri ne răsplătește și buna purtare, așa că, spune Siggy, avem motive importante

să opunem rezistență celor mai antisociale instincte ale noastre – „incestul, canibalismul, plăcerea de a ucide“, genul ăsta de lucruri. Dar, mai important, Figura Paternă Supremă ne alină frica de moarte oferind promisiunea vieții eterne pentru cei care se conformează cerințelor societății.

Pe scurt, Freud consideră că această credință în Dumnezeu și în promisiunea Lui de viață eternă reprezintă o poveste culturală concepută pentru a ne apăra de sumbra umbră a morții.

Un adept al contradicțiilor, Freud a inventat ulterior conceptul de *Todtriebe*, sau pulsivitatea de moarte (deseori greșit tradus ca „instinct mortal“). Ipoteza originală a lui Freud a fost aceea că principiul plăcerii, Eros – instinctul de a maximiza viața, dragostea, plăcerea și productivitatea –, a fost motivul primordial al omeniirii. Dar pe măsură ce a îmbătrânit, Freud a dobândit o altă viziune asupra umanității și, iată, a găsit și altceva care avea un rol acolo, ceva care nu era la fel de drăguț. Căci toate războaiele și vărsările de sânge nu puteau fi doar rezultatul acțiunilor Erosului. Și iată cum a apărut Atracția față de Moarte.

În forma sa cel mai puțin dăunătoare, Pulsivitatea de Moarte se exprimă în nevoia noastră de a nu mai fi stimulați, de a căuta pacea și liniștea, e un fel de repetiție generală pentru moarte. Freud a numit asta „Principiul Nirvana“, nevoia de a „duce agitația vieții către stabilitatea materiei anorganice“. Să fii propriul compost. Orice persoană care s-a uitat la bowling dintr-un fotoliu cu masaj poate să înțeleagă asta.

Deci asta înseamnă că trebuie să ne direcționăm această *Todtriebe* spre interior, nu? Ei bine, nu, spune Freud. *Todtriebe*

este o pulsiune puternică, pe care dacă o lăsăm să iasă din cușca ei se poate transforma într-un monstru: nu se va mulțumi să se uite la *Bowling for Dollars*; ea vrea masochism și acte suicidale.

Deci trebuie să ne orientăm Pulsiunea de Moarte spre *exterior*, nu? *Nein!* spune Siggy. De acolo apar crimele, vărsările de sânge și războaiele. Aul! Dar ce poate un biet om să facă în acest caz?

Să meargă la psihiatru, spune Freud. Scopul terapiei – și al vieții – este să armonizeze Pulsiunea de Moarte și Erosul, să le echilibreze.

JUNG ÎN INIMA PROBLEMEI

Doar pentru că pachetul Dumnezeu-religie-viață-eternă vine din inconștient nu înseamnă că e de aruncat, argumentează însă fostul discipol al lui Freud, psihanalistul elvețian Carl Gustav Jung. Poate că inconștientul nostru e pur și simplu mai înțelept decât mintea noastră conștientă. Poate că ceea ce Sigmund numește invenții ale inconștientului sunt de fapt confirmări inconștiente. Poate că nu inventăm religii, poate le descoperim în interiorul nostru. Și poate, pe măsură ce inconștientul trece de la o generație la alta, evoluează de la sine, devenind mai deștept, în timp ce mintea noastră conștientă continuă pur și simplu să șchiopăteze.

Ce se întâmplă de fapt, spune Carl Gustav, este că religiile vorbesc pentru suflet, oferindu-i simboluri care vin „din inimă“. Motivul pentru care aceste simboluri au o putere revelatoare este acela că sunt produse ale minții noastre

*„Nu am cum să te fac fericit, dar pot să-ți creez
o poveste convingătoare pentru depresia ta.“*

.....

inconștiente, un depozit de înțelepciune instinctuală care nu poate fi accesat de mintea noastră conștientă decât prin intermediul viselor, miturilor și religiilor. Iar când mintea conștientă nu mai păstrează legătura cu acest suflet mai profund — și se alienează de el —, dezvoltăm simptome nevrotice, ca atunci când ne copleşte depresia în fața lipsei totale de sens a tuturor lucrurilor.

PSYCHED!

Dacă Jung ar fi trăit doar puțin mai mult — a murit în 1961 —, ar fi putut să adauge psihedelicul la lista sa de căi de acces către sufletul mai adânc și iluminat al fiecăruia. Ciupercuțele magice și tripurile pe LSD au oferit multor doritori din anii șazeci o perspectivă transcendențială asupra a ceea ce părea să fie — cel puțin la vremea respectivă — o Realitate mai Înaltă.

Dar, după cunoștințele noastre, niciuna dintre aceste stări induse de droguri nu a oferit mărturii la fel de șocante sau de clare ca observațiile detaliate ale lui Jill Bolte Taylor în timp ce suferea un atac cerebral de proporții. În 1996, această neurocercetătoare de la Harvard a privit cu fascinație cum emisfera stângă a creierului i s-a oprit pur și simplu. În acest timp, dr. Taylor a ajuns să cunoască o realitate spirituală la care Jung nu putea decât să viseze.

Taylor explică detaliat cum emisfera dreaptă a creierului procesează ce se întâmplă în momentul prezent.

Aceasta gândește în imagini, preluând toate imaginile, sunetele și mirosurile care ne înconjoară în acest moment și integrându-le într-un întreg. În emisfera noastră dreaptă, suntem „perfecti, întregi și frumoși“. Ne percepem ca o „ființă energetică“ conectată cu toată energia universului și cu energia întregii familii umane.

Din contră, emisfera stângă este liniară și metodică. E orientată asupra prezentului și alege detalii pe care le pune în legătură cu învățăturile trecute și asupra cărora proiectează posibilități viitoare. Gândește în cuvinte, nu în imagini, și unul dintre lucrurile pe care le spune este: „Eu sunt.“ Se percepe pe sine ca distinctă de fluxul de energie din jurul său, ca pe un eu distinct de celelalte ființe umane. În timpul atacului cerebral, Taylor și-a pierdut funcționalitatea acestei emisfere.

Pe măsură ce emisfera ei stângă se oprea din funcționare, ea se simțea infinită, una cu întreaga energie a universului. Se simțea împăcată și euforică. În același timp, emisfera ei stângă – creierul anxios – intervenea intermitent cu mesajul: „Ești în pericol de moarte! Trebuie să ceri ajutor!“ Dar să ceară ajutor fără aportul susținut al emisferei stângi era aproape imposibil. Chiar și după ce a reușit să dea telefon după ajutor, în timp ce încerca să explice în ce stare se află, tot ce putea să facă era să latre ca un câine.

Mai târziu, la spital, a început să perceapă lumea din jurul său ca fiind haotică și zgomotoasă, dar și-a simțit dintr-odată spiritul plutind într-o „mare de euforie“.

Concluzia lui Taylor? Lumea e plină de oameni iubitori, pașnici, care pot „păși la dreapta de emisfera lor stângă“. Astfel, devenim dintr-odată ființe conectate la „forța vitală a universului“, dar și ființe separate de lume și de ceilalți. De fapt, într-o anumită măsură, putem alege mereu să fim în oricare dintre aceste locuri.²

Ce a simțit Taylor în emisfera dreaptă a creierului este ceea ce Jung numea sursa adâncă, inconștientă a experienței religioase. Jung a emis doar speculații cu privire la originea acestei experiențe; Taylor i-a identificat sursa. Experiența trăită de Taylor a dus la implozia conceptelor de timp și spațiu ale emisferei sale stângi. Experiența sa a fost transcendentă: s-a integrat în Totul Etern.

Jung spune că sufletul inconștient nu este doar instinctual conștient de faptul că urmează să murim, dar chiar acceptă acest lucru. Sufletul se pregătește de moarte, de obicei cu mulți ani înainte de momentul efectiv al morții. În timp ce mintea noastră rațională, conștientă privește moartea ca pe un final sumbru ce ne provoacă anxietate, sufletul nostru – emisfera cerebrală dreaptă? – o acceptă.

Uau, se pare că moartea înseamnă mai mult decât cuiele din coșciug, nu-i așa?

Da, Daryl, și mi-e că ce urmează o să fie și mai înspăimântător.

Fie ca angoasa să-ți servească drept scut

Daryl, avem o veste bună și una proastă. Pe care vrei să ți-o spunem mai întâi?

Începeți cu vestea proastă.

Bun, iată care este vestea proastă – toată tărașenia asta se va transforma în ceva mult mai înfricoșător.

Minunat. Și vestea bună?

Vestea bună este că, după ce terminăm cartea, plecăm în sudul Franței, într-o vacanță cu soțiile!

Dar mai întâi să revenim la Becker. El spune că, în fond, nici psihologia, nici religia nu ne oferă o soluție la problema că „viața n-are niciun sens și se sfârșește cu moarte“. Niciuna nu ne poate scăpa de anxietatea în fața morții, sau de reversul acesteia, anxietatea în fața unei vieți finite, care nu ne poate satisface niciodată dorința de infinit.

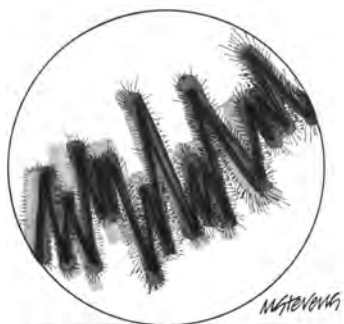
Aceste anxietăți fac parte din condiția umană, fie că ne place, fie că nu (personal, nouă nu prea ne place). Dacă adăugăm și faptul că suntem singurele creaturi care plătim impozite pe deces, iată cum ne-am pricopsit repejor cu un butoi cu pulbere al angoasei.

Nu trebuie să ne îngrijorăm însă; Becker spune că există un mod în care putem să ne acceptăm și să ne transcendem de o manieră autentică, un mod prin care să intrăm în contact cu Marea Realitate fără să interferăm cu ideologia nemuririi a unei alte persoane. Pentru a înțelege această cale, trebuie să ne întoarcem în secolul al XIX-lea, cu mult înainte de Freud sau Jung, la filozoful și gânditorul danez Søren Kierkegaard, părintele existențialismului.

Majoritatea ar prefera să treacă peste anxietatea în fața morții și să adopte rapid o ideologie a nemuririi, care să ne asigure că vom trăi fericiți pentru totdeauna, că vom avea un loc în primele rânduri din Rai. Dar această scurtătură e de fapt un drum spre Nicăieri, conform lui Becker și celui care l-a inspirat, Kierkegaard. Dacă sărim peste pasul în care ne confruntăm direct cu Moartea și în care rezistăm pe poziții în timp ce ne lovim de posibilitatea Nimicului Etern, dacă ne refuzăm întreaga încărcătură de frică și teroare care acompaniază viața în fața „Marelui Nimic“, atunci vom rata și singura noastră șansă de a trăi transcendența. Și asta pentru că, spune Søren, angoasa este principalul nostru profesor!

Stați puțin, băieți! Danezul ăsta pare cam scrântit! Mai întâi, se știe că înveți mai cu spor dacă ești bine dispus decât dacă ești prost dispus. Și, serios vorbind, simt cum mă apucă cea mai proastă dispoziție din lume când ascult toate balivernele astea.

Știm ce spui, Daryl. Ar fi fost imposibil să nu observăm că te trec toți fiorii și lacrimile îți curg pe obraji, în timp ce încerci să te concentrezi asupra faptului de necontestat că Viața este scurtă, iar Moartea este sigură. Așa e, trebuie să fim de acord, nu pare a fi cea mai bună stare în care să înveți ceva. Dar să-i dăm totuși lui

ANXIETATE DESCĂTUȘATĂ
(MĂRITĂ DE 200 000 000 DE ORI)

Søren o șansă să-și susțină punctul de vedere. Ce zici, măcar din respect pentru cei plecați dintre noi?

Mai întâi, trebuie să recapitulăm câteva lucruri despre condiția umană. În *Conceptul de anxietate* și în *Boala de moarte* (titlurile astea la modă l-au propulsat pe S. K. în topul vânzărilor din Danemarca), Kierkegaard a descoperit înțelesul anxietății și disperării printr-o combinație de filozofie și introspecție psihologică. Dar problemele psihologice de care era interesat Søren nu își au originea în istoria personală a fiecăruia – cum ar fi, de exemplu, faptul că mama ta a manifestat tot timpul o preferință pentru fratele tău, iar tatăl tău a crezut tot timpul că ești un fraier –, ci, mai degrabă, în problemele care ne afectează pe toți, ca urmare a umanității și mortalității noastre. De fapt, suspectăm că dacă Kierkegaard ar fi fost în viață astăzi, ar fi putut crede că nevrozele pe care le tratează psihoterapeutul de la colțul străzii sunt pur și simplu substitute pentru adevărata noastră problemă: responsabilitatea de a trăi o viață plină de sens, pe marginea abisului morții.

Stați un pic, nătăfleților! Știi totul despre terapie. Am mers și eu la terapeut o vreme, ca să învăț cum să-mi controlez mai bine furia. Și s-a dovedit că aveți dreptate – totul se datorează faptului că mama pur și simplu îl adoră pe frate-meu, Skippy, iar tata, hm, știți voi... mi-am ascuns furia asta timp de ani buni. Și n-avea nimic de-a face cu moartea sau cu abisul sau cu alte baliverne de-ale voastre.

Posibil, Daryl. Dar Kierkegaard ar putea spune că toată problema cu nevoia de dragoste maternă nu e decât o perdea de fum. Există anxietăți și depresii care apar doar ca urmare a faptului că suntem oameni, indiferent de cât de mult ne-a iubit mama și de cât de mult ne-a anihilat tatăl personalitatea. Iar aceste anxietăți

și depresii stau la baza tuturor anxietăților și depresiilor de care te plângi tu pe canapeaua psihoterapeutului. Conform celor spuse de S.K., toată acea anxietate față de ceea ce ne înconjoară apare mult înainte de micile smiorcăieli de canapea – vine din faptul că știi ce urmează: moartea. Și poate că simplul fapt de a-ți rezolva problemele cu mama și Skippy și tata e doar un mod de a-ți distra atenția de la adevărata problemă – Marea Amăgire!

Dacă nevrozele noastre minore sunt într-adevăr doar măști pentru frica noastră de moarte, asta ar putea explica de ce psihoterapia durează atât de mult. Ea nu atinge niciodată principala problemă: mortalitatea.

Bineînțeles, pot exista *alte* motive pentru care psihoterapia obișnuită durează atât de mult. Iată ce are de spus despre asta Ronnie Shakes, actorul de comedie:

După doisprezece ani de terapie, psihiatrul meu a spus ceva care m-a făcut să izbucnesc în plâns. A spus: „No hablo inglés.“

UN TRAMVAI NUMIT DISPERARE

Pentru Kierkegaard, anxietatea și disperarea cele mai profunde, prin comparație cu anxietatea și disperarea *nevrotice*, sunt cele care ne fac să mergem mai departe. Unii dintre noi ne simțim copleșiți de numărul mare de posibilități: eurile noastre limitate în timp nu pot gestiona opțiunile nelimitate care ni se oferă, atât în viața noastră de zi cu zi, cât și în fanteziile noastre. Atât de puțin timp și atât de multe lucruri pe care *aș putea* să le fac.

Să ne uităm puțin la un muritor anxios care tremură de frică în fața posibilităților extrem de numeroase: